

Régi szegedi zengerájok.

(A Szege tudósítójától.) Nagyon sokan kíséreltek már azzal, hogy Szegeden állandó jellegű kabarékot, orfeumszerű mulatóhelyeket teremtsenek, de még eddig minden kísérlet meddő maradt; a hol itt, hol ott föltámasztott ilyenfajta lumptanyák néhány heti küzködés után meghaltak. *Egyikük sem tudott mélyebb gyökeret verni a szegedi homokban.* Hogy mi ennek az oka, azt pontosan megállapítani nagyon bajos; talán az, hogy a szegedi homok nagyon is laza természetű talaj, az itt lakó emberek inkább szőlővel, paprikapalántával ültetik tele, az jobban megfogja és így nem érnek rá a könnyebb fajsúlyú művészetek támogatására. Aztán meg a szegedi polgár — a régi hajósok és egyéb vizen járó emberek egyenes leszármazottja — megőrizte valahogy őseinek flegmáját, az időjárás, a Tisza vizállásán kívül nem igen érdekli semmi sem. (Egy másik verzió szerint ugyan Szeged szép városának őslakói — nem én mondom ezt, hanem egy vásárhelyi történetíró, az ő porladozó koponyáját lékeljék meg érte — nem annyira halászok és hajósok, mint inkább — Uram bocsá! — tolvajok és kalózkodók voltak, már pedig az ilyen foglalkozású népség vére inkább hajlik a könnyű szórakozások felé. Mivel azonban az ember temperamentuma nem könnyen változik, nagyon valószínű, hogy a vásárhelyi történetíró gyalázatos hipotézisét nem diktálta más, mint a lokálpatriotizmus, amit fényesen bizonyít az is, hogy Hódmezővásárhely lakosságának ősi foglalkozásul egészen becsületes paraszti mesterségeket jelöl meg.) Elég az hozzá, Szeged városa mindig idegenkedett a világvárosi nivó és jelleg eléréséért, s így soha sem adott tartós szállást falai között az ilyen világvárosi boldogságoknak.

Öreg urak emlékei.

A régi szegedi zengerájokról azért még mindig sokszor esik szó. A visszaemlékező öreg urak szeme ilyenkor titokzatosan felcsillan, hajdani muatozások emlékének feidézgetése kissé bearanyozza a jelen idők keserű-savanyu szürkeségét. Például, hogy tovább ne menjünk, ott van a város tekintetes magisztrátusa és különösen a magisztrátus idősebb tagjai: Balogh Károly, Gaál Endre és Taschler Endre, ha ők hárman elkezdnek beszélgetni ezekről a régi dolgokról, a fiatalabb tanácsurak szájában még a szivar is kialszik a nagy odahallgatástól. Ilyenkor a referáló tanácsnok ajkán elhal a szó, a polgármester kezében megáll a toll, és Ferenc, a nyalka huszár is otfelejtí magát az ajtóban.

Már régóta furta riporterli oldalunkat a kíváncsiság, hogy mik is voltak tulajdonképpen ezek a régi, szegedi zengerájok, végre most nekiszántuk magunkat, hogy magunktól a szem- és fülünkkel érdeklődjük meg a részleteket.

nátora és nótáriusa volt a városnak a negyvenes években. Vagy száz levelét őrizgetem, amikből jobban ismerem az akkori kis várost, mint ahogy a mai nagyot ismerem, amelyekben az isten huszonegy esztendővel ezelőtt letette kenyeremet.

Katona Dienes is toll alá kívánczó alakja a régi Szeged kulturéletének. Ez az a tudós piarista, aki meg akarta az indigót honosítani Szegeden. (Az indigó a hibás benne, hogy nem honosodott.) Ő próbálkozott azzal a híres matematikai problémával is, amit úgy hívnak, hogy a *hegyes-szög megharmadolása* s ami nem sikerült akkora tudósnek sem, mint Newton. (Igaz, hogy nem sikerült neki, de ez csak azt mutatja, hogy ebben a tekintetben Newton se volt külön ember a szegedi piaristánál.)

Hát még *Kovács István* építőmester milyen remek ember volt! Már egy hete olvasgatom az öreg korában — a hevenes években — írt emlékiratait és úgy ülök a lábánál, mint a gyerek:

— Bátyám, meséljen még! Hogy is volt az, mikor a Napoleon katonáit, a boldogtalan francia hadifoglyokat élve temelték a várbeli németek a meszes gödörbe abban a katonatemetőben, amelyeknek a helyén most az árvaház van?

Kovács István mint köművesegéd bevándor-

Először Balogh Károlyhoz kopogtattunk be a kéréssel:

— Meséljen valamit tanácsnok ur azokról a zengerájokról.

Balogh Károly szigorú arcára szelid mosoly költözött, a szeme körül huncut ráncok kergézttek, de nevetve elhárította magától a kérdést, mondván:

— Én kérem nem tudok semmit, hanem a Taschler Bandi, az sokat mesélhet, tessék őtöle kérdezni, ő tudja legjobban, ő benne volt ezekben a zengerájokban, meg aztán ő még most is legényember, szabadabban beszélhet a régi dolgokról. Hanem egy utavalót én is adok. *Donna Doré, Mici és Novák Maca*, ezt a három nevet említse neki. Ezek varázsigék, biztosan megnyitják a nagy tata ajkát.

Megköszöntük a jó tanácsot és a varázsigékkel fölfegyverkezve, fölkerestük a főjegyzőt.

Hol voltak a zengerájok?

Balogh Károly igazat mondott. Egyenes kérdésünkkel, hogy mik voltak azok a régi szegedi zengerájok, nem sokra mentünk. Csak annyit mondott rá, hogy *„hát kérem azok olyan nyári mulatótanyák voltak“*, de amikor elmondtuk a három varázsigét, megindult az emlékezet és mint valami tü-dérországi mézfolyó hömpölygött a következőképpen:

— A kilencvenes években virágoztak ezek a zengerájok legjobban. Egy-egy nyáron három-négy, sőt több ilyen kis orfeum is fölütötte sátorfáját a városban. Hogy melyik volt az első, arra már nem emlékszem, de nagyon sok volt. A Feketesásban, a Hétfalásztóban, a Rózsa-ház kertjében, a Fiume-kávéházban, a Newyorkban, az Európában, a Profétában, meg még sok más helyen is volt. *Az utolsó zengeráj, arra jól emlékszem, a Feketeházban volt.* Fölállítottak néhány lédát, hoztak egy-két komédiást és komédáskisasszonyt, azok ráálltak a lédára és mindenféle boldóságokat csináltak, énekeltek, kupléztak, mókáztak. *Magyar kuplé akkor még nem volt, csupa német, francia meg angol kuplékat énekeltek.* Amikor pedig a kisasszony elvégezte a deszkán a dolgát, lejött a nézőtérre és odatelepedett valakinek az ülőbe.

— Hogy szépek voltak-e ezek a kisasszonyok. Istenem, mi voltunk a fiatalok...

— Szegeden csak az a zengeráj prosperált, amelyiknek helyben volt mindene: kocsmá, vendéglő, szálloda. Ha csak egy is hiányzott, a rezsi-költség felemésztett minden hasznot. A ki asszonyokat Bécsből, Pestről hozták — nyári turára. Egyik se maradt itt tovább néhány hétnél, ha énekeltek minden nótájukat, ha minden mókájuk elkopott már és az impreszáriójuk észrevette, hogy a közönség is rájuk unt, szélnek eresztették őket és friss erővel pótolták az utánuk maradt ürt. *Dankó Pistának is volt ilyen társulata az Európában.* Akkor szer-

rolia fél Európát, beszélt négy nyelven, növekedéke volt a müncheni politechnikumnak, tüzéerkatonája Kossuthnak, bujdosója a Bach-korszaknak, építőmestere a régi Szeged legstílusosabb házainak, amikből egyik-másik még ma is megvan. Abból a világitó embertípusból való volt, amelyik minden időkben ritkaság. És még nagyobb ritkaság az, hogy nem akart annak látszani és tolagodott előre helyért a közéletben. Csak úgy befelé, magában mosolygott rajta.

És ki tud ma erről a Kovács Istvánról?

És Szabados Jánosnak, a költő-szenátorának a sírjáról is illenék letisztogatni a gyomot és *Oltványi Pál* főtisztelendő urnak is meg kellene adni az elégtételt, aki sok harcban sok sebet kapott, pedig nemcsak sebekekre szolgált rá. Akikkel viaskodott: *Békefi Antalt, Kulinyi Zsigmondot* is hamar elfelejtettük. Hát a természetitűdősök: *Vánky, Vellay, Pap János?* Mind maradandó követ raktak azok a szegedi kultúra fundamentumába. *Reizner János* érdemeit is tisztábban láttatja az időbeli távolság. *Kovács János* sírjára is érdemes virágot tenni, a literary gentlemanére, aki nem olyan rég hagyott meg itt bennünket s máris por lepi az emléket.

Miért ne emeljünk néha kalapot a halottaknak is? Hiszen az élet értékének a halál a próbaköve s csak a halottak azok, akikben nem lehet csalódni.

vezte meg, amikor már felkapta a hirt a nevé. De Dankó Pista rosszul csinálta, az ő zengerájában minden szám Dankó-szerzemény volt. Egy éjszakán keresztül még csak elhallgatta az ember, *de másodsorra bizony ráunt.* Volt a társulatában valami Vörös nevű énekes, aki fiatal korában az Operaház tagja volt, de onnan már kiöregedett. Ez ért a legtöbbet, többet, mint akármelyik vidéki színész.

A közönség.

— Hogy ki volt a zengerájok közönsége? Hát mindenki, de leginkább szalmaözvegyek, katonák és vakációzó jogászok. Asszonyok is jártak, olyanok, akik *csak nyáron láthatók.* De megváltozott azóta a világ! Akkor az őszi, tavaszi és téli korzó asszonyközönsége nyáron láthatatlan volt, ki Nizzában, ki Velencében, ki a Tátrában nyaralt. Helyükre nyaranta bevonultak a Nagyköruton kívüli hölgyek, akik már nem voltak annyira finnyások és bizony el-el-látogattak a zengerájokba, különösen akkor, ha „családi-műsort“ hirdettek.

— Jó ideig senki sem szólalt föl ezek ellen a nyári mulatók ellen, csak a színigazgatók jajgattak, pedig akkor az volt a szabály, hogy csak a színház bezárása után engedélyezte a hatóság a kabarékot és már jóval színháznyitás előtt megvonták tőlük az engedélyt, hogy ne legyen konkurrens a színháznak. A színigazgatók azonban úgy érezték, hogy a zengerájok a nyári hónapok alatt fölszippantják a közönség zsebéből azt a pénzt, amit ők télen akartak fölszippantani és ezért volt a jajgatás. A rendőrség, mint engedélyező hatóság nem szólt bele a dologba, szezon elején bevasalta az engedélydíjat, azután hivatalosan feléjük se nézett a szezon végéig.

A zengerájok alkonya.

— Akkor alkonyodott be a zengerájokra, amikor valami Rostkovitz nevű újságíró, a *Közvélemény* szerkesztője nemzeti fölbuzdulást szervezett ellentük. A dolog úgy történt, hogy egy szép nyári estén nagy tömeg tört be az egyik mulatóba, nemzeti színű zászló alatt és megakadályozták az előadás folytatását. „Szeged magyar város, itt csak magyar nótá szólhat“ ez volt a jelszó és a világitó se engedték a német, francia és angol kuplék éneklését. A megriadt zengerájosok úgy akarták megmenteni a helyzetet, hogy a kuplékat lefordították magyarra, de tudja az Isten, a fordításban elvesztett minden humor, talán a fordítás lapossága miatt, vagy talán azért, mert a magyar nyelv nem elég alkalmas az ilyen „szubtilisabb malacságok“ kifejezésére. *A közönség nem mulatott a magyarnyelvű kuplékon, lassankint elszokott a zengerájoktól és azok egymásután hagyták itt a várost,* de a Rostkovitz-féle fölbuzdulásnak annyi eredménye mégis lett, hogy a magyar kuplékultusz fejlődésnek indult. Szegeden ugyan nem volt talaja, de Budapesten átvették és *úgy látszik ebből sarjadtak ki a Zerkovitzok és társaik.*

— Hát szép idők voltak azok —, fejezte be a mesét a főjegyző és mosolyogva révedezett el a föllevenedő képeken — szépek voltak, de hát azok is elmúltak. Most más a divat és más emberek irányítják a divatot.

Az igazat megvallva, volt a nagy tata meséjében sok olyan kedves momentum, amit nem írtunk le. Leírjuk volna szívesen, de bucsuzóul megfenyegetett, hogyha kiírjuk, hát lenyilatkozza, mert azok már privát dolgok voltak, nem a nyilvánosságának valók. Nem a tréfás fenyegetéstől ijedtünk meg, hanem akceptáltuk indokolt kíváncsiságát. *Magyar László.*

Sacramento-ban,

Kalifornia egyik legnagyobb városában, a napokban egy valóban szép és nemes gondolatot valószínűleg meg, ugyanis a város egyik színháza, egy napilapban hirdetést tett közzé, hogy minden gyerek ingyen végignézhethet egy bizonyos gyermekelőadást, ha a pénztárnál egy babát, játékszert, esetleg ruhadarabokat ad le. Az előadás természetesen telt nézőtér előtt játszódott le, hiszen a gazdag gyerekek igazán nem érezték meg azt az egy játékszert, amit a jótékony célra át kellett adniok. Az így összegyűjtött tömérdek játékot azután másnap az Údv Hadserege a szegény gyermekek között osztotta szét.